

**MODELUL UNUI INTELECTUAL UMANIST AFLAT LA INTERSECȚIA
BENEFICĂ A MATEMATICII CU LITERATURA – BOGDAN SUCEAVĂ,
MEMORII DIN BIBLIOTECA IDEALĂ**

THE MODEL OF A HUMANIST INTELLECTUAL AT THE MUTUALLY
ILLUMINATING INTERSECTION OF MATHEMATICS AND LITERATURE -
BOGDAN SUCEAVĂ, MEMORII DIN BIBLIOTECA IDEALĂ [MEMOIRS FROM THE
IDEAL LIBRARY]

DOI: [10.56177/AUA.PHILOLOGICA.2.26.2025.art.1](https://doi.org/10.56177/AUA.PHILOLOGICA.2.26.2025.art.1)

Prof. univ. dr. SIMONA ANTOFI
Universitatea „Dunărea de Jos” din Galați
Centrul interdisciplinar de studii culturale central și sud-est europene
Institutul de Istorie și Teorie Literară „G. Călinescu”, Academia Română

Abstract: *The profile of the humanist intellectual is undergoing, right before our eyes, a process of (radical) internal reconfiguration and repositioning in relation to the dynamics of the current cultural space and epistemology. The changes in semantics and content of the representations of today's intellectual, as compared to the erudite model of yesteryear, are the expression of the transformations and even of the theoretical and ideological conflicts (in the broader sense) that mark our post-canonical and post-historical era. From this perspective, our approach considers a particular type of egographic writing, that of Bogdan Suceavă, identifiable in the volume *Memorii din biblioteca ideală* as a solution for re-establishing an integrative humanist cultural model that can represent, in our opinion, a way of stabilizing the dynamics – or the drift – of the signs of the real. An indirect novel of self-formation under the sign of mathematics and literature, *Memorii din biblioteca ideală* [Memoirs from the Ideal Library] illustrates how the world can (re)gain its meaning(s) when seen and explained through the clarifying lens of mathematics and literature. Explicitly connected to the spiritual model represented by Ion Barbu, often appealing to the functionality of the unidirectional symbol of mathematics, reinterpreted as a living, active and multiple symbol of literature, Bogdan Suceavă writes an optimistic confession, basically, about how the world can be (re)translated in a symbolic key.*

Keywords: cultural model; egography; literature; symbol

În *Genurile biograficului*, teoretizând și exemplificând fiecare tip de discurs în parte, prin gen proxim și diferență specifică, Eugen Simion face câteva afirmații esențiale pentru ceea ce reprezintă specificul *memoriilor*. Mai întâi, remarcă faptul că „o carte de memorii tinde să transforme o carte într-un destin prin intermediul unei povestiri care nu respectă legile ficțiunii. (...). O ficțiune totuși există în orice narațiune memorialistică: aceea care respinge ficțiunea literaturii. Ea nu inventează în sens strict personaje, dar transformă, dacă este suficient de puternică, personajele reale ale unei epoci în personaje care au relevanță, personaje

memorabile, proprii literaturii.”¹ Mai mult, naratorul dintr-o carte de memorii „operează cu date controlabile și povestește o viață trăită, nu imaginată.” Totodată, „își ia libertatea de a povesti istoria din punctul său de vedere și face portretele pe care le crede de cuviință.”² Sunt, acestea, repere metodologice importante în raport cu analiza asupra scriiturii memorialistice a lui Bogdan Suceavă pe care o propunem aici.

Așa cum afirmă scriitorul însuși, într-un interviu în care sintetizează procesul de gestație al cărții sale de memorii, *„Memorii din biblioteca ideală s-a scris, practic, între 2006 și 2013. Am tot adăugat eseuri lângă eseuri, am simțit că lucrurile se leagă, iar de la începutul anului 2012 am început să elaborez acel plan care mi-a permis trasarea unei istorii a unor idei fundamentale în geometrie. Cu romanele, însă, este diferit. În primul rând ai nevoie de un plan, ai nevoie de o întrebare. Un roman trebuie să răspundă unei întrebări, trebuie să fie scris pentru un motiv și trebuie să urmărească cum anume personajele se pot transforma pe parcurs.”*³

Iar într-un alt interviu, explicând corelația matematicii cu literatura, afirmă: „Sunt un scriitor român care lucrează ca profesor de matematică pentru California State University la Fullerton. (...). Am onoarea să povestesc la curs aventurile lui Euler și Gauss și să ilustrez cât de minunată e mintea umană. Am avut noroc să fac matematică, dar scriitor aș fi ajuns oricum, instinctul exista în mine. Și mai e ceva. Îmi place independența pe care matematica mi-o dă. Îmi place să fiu liber să spun ceea ce cred. Știu că unii dintre colegii mei scriitori, înainte de a-și exprima opinia, se gândesc la calcule politice.”⁴

Elogiul matematicii și includerea, drept componentă obligatorie, în ecuația culturală a umanității sunt esențiale pentru scriitor: „Matematica e o parte a culturii. Matematică bine făcută nu e doar matematica de cercetare, cea pe care o fac foarte bine puțini oameni pe lume (dintre cei ce nu apar la televizor, ei trudes în umbră, cu modestie și mult talent), ci matematică bine făcută e și cea explicată bine în sala de curs sau în sala de clasă de la liceu, matematica de calitate explicată publicului larg, sau componenta ei umanistă convertită pentru a servi privirii noastre, ca să cuprindă întregul lumii.”⁵

Despre modelele și maeștrii săi într-ale literaturii scriitorul mărturisește, în alt interviu, următoarele: „Fiecare dintre noi avem propria noastră bibliotecă ideală.

¹ Eugen Simion, *Genurile biograficului*, vol. I, Editura Tracus Arte, București, 2019, p. 21.

² *Ibidem*, p. 22.

³ Bogdan Suceavă, „Suntem măsurați în lume după felul în care ne facem meseria și meseria este măsura utilității noastre sociale” – interviu acordat Ramonei Iacobute, cu ocazia apariției volumului *Memorii din biblioteca ideală*, și publicat în *Ceașca de cultură*, disponibil la adresa <http://ceascadecultura.ro/ServeArticol.aspx?idart=3681>.

⁴ *Între cifre și litere. Interviuri cu Bogdan Suceavă*, acordat de scriitor Renatei Orban și publicat, în iunie 2015, în revista „Echinox” – disponibil la adresa <https://revistaechinox.ro/2015/06/intre-cifre-si-litere-interviuri-cu-bogdan-suceava/>.

⁵ Bogdan Suceavă: „În literatură ajung să transpară mai-mult-decât-obsesiile, și anume traumele”, interviu acordat lui Cătălin Stanciu în decembrie 2022 și publicat în revista „Psyche” – disponibil la adresa <https://revistapsyche.ro/2022/12/06/bogdan-suceava-in-literatura-ajung-sa-transpara-mai-mult-decat-obsesiile-si-anume-traumele/>.

Biblioteca ideală a fiecăruia dintre noi e compusă din cărțile care ne-au ajutat să alegem, să ne dezvoltăm, să învățăm. Am descris în *Memorii din biblioteca ideală* volumele care mi-au determinat drumul. Poate întâlnirea cea mai memorabilă a fost cea cu *Geometria riemanniană* a lui M.P. Do Carmo, la 23 de ani. Pentru gustul meu pentru literatură, esențiale au fost întâlnirile cu romanele lui Franz Kafka atunci când aveam 17 ani, cu *Războiul sfârșitului lumii*, al lui M. Vargas Llosa, tot atunci, sau cu *Veacul de singurătate* al lui G. Garcia Marquez, doi ani mai târziu. Am scris o întreagă carte despre biblioteca ideală pe care ar putea-o întâlni cineva care studiază geometria, aş putea povesti zile în şir despre asta şi despre cât de mult a însemnat fiecare dintre aceste cărţi pentru mine.”⁶

De la primele rânduri ale *Memoriilor din biblioteca ideală*, Bogdan Suceavă enunță temele principale ale cărții: cultura în care s-a format și șansa unei formări spirituale duale, care reunește matematica și literatura. Cea de-a doua reprezentând filtrul, catalizatorul și potențatorul celei dintâi „Cel puțin în cultura română, unde mulți matematicieni s-au exprimat și literar și unde literații au fost suficient de inteligenți ca să urmărească discuțiile importante care vin din spațiul științelor exacte.”⁷ Omagierea, din această perspectivă, a culturii române, ca generatoare a unui context ce a permis cele două direcții de lucru care îl (in)formează pe prozator și îi asigură o voce, în opinia noastră, inconfundabilă în spațiul românesc al literaturii vii, este evidentă. Și firească, întrucât pe ea se construiește o formă de *umanism fundamental*, adică racordat la esențe și, simultan, conectat la (hiper)modernitatea din zilele noastre tocmai prin grația pe care o dă imaginației creatoare a matematicianului ficțiunea literară. Respectiv un model coerent și armonic al lumii, o proiecție ideală a acesteia în datele (re)configurate de gânditorii Antichității, ai Renașterii etc. *Muzica sferelor*, *numărul de aur* și multe alte denumiri și concepte acoperă, metaforic, o ordine perfectă a lumii ce nu poate fi decât una integrator – estetică – în această ordine de idei, titlul primului capitol al *Memoriilor* este *Versiunea întregită a realității*.⁸

Lecturile timpurii ale scriitorului de mai târziu îi asociază pe Gheorghe Țițeica, problemele din „Gazeta matematică” și pe Blaga, cel din *Hronicul și cântecul vârstelor*⁹, iar literatura primește, în *Memorii*, o definiție inedită: „Credeam că literatura poate deveni importantă și esențială dacă arta de a spune o poveste, de a specula configurația particulară a unui moment și a unei interacțiuni a unor personaje ajunge să fie la fel de relevantă ca și o generalizare care ne adâncește capacitatea de a înțelege un fenomen matematic”.¹⁰ Este vorba, așadar, despre poveste, ca act de recuperare, de captare și de reconfigurare a unor esențe care accesibilizează un nivel de cunoaștere a profunzimilor, similar domeniului

⁶ „Am ales să trăiesc în Statele Unite pentru că îmi place să fiu liber într-o lume stabilă.” *Interviu cu scriitorul Bogdan Suceavă* disponibil la adresa <https://www.bookaholic.ro/am-ales-sa-traiesc-in-statele-unite-pentru-ca-imi-place-sa-fi-liber-intr-o-lume-stabila-interviu-cu-scriitorul-bogdan-suceava-2.html>

⁷ Bogdan Suceavă, *Memorii din biblioteca ideală*, Polirom, 2013, p. 6.

⁸ *Ibidem*, p. 9.

⁹ *Ibidem*, p. 11.

¹⁰ *Ibidem*, p. 12.

matematicii: „Matematicienii au luxul de a fi mereu expuși unor idei și concepte noi”.¹¹ De aici decurg o serie de întrebări relevante în raport cu sine însuși, pe care scriitorul și le adresează, și în raport cu practica literaturii în genere. Răspunsurile sunt multiple și vin, direct sau indirect, dinspre portretizarea unor modele spirituale și spirite afine care i-au dirijat și protejat formarea spirituală, deschizându-i căile matematicii și mai ales ale geometriei: „O întrebare se impune: ce ar putea fi literatura, dacă ea își propune să fie întregirea umanistă a matematicii? Cum anume ar trebui scrisă literatura de azi, atunci când toate eșafodajele ideologice și iluziile s-au dărâmat, când geografia a fost înțeleasă, dar nu deținem încă secretul întregii structuri a universului? Poate literatura să producă un act de esențializare, ca și cum o poveste bine spusă ar fi echivalentul unei teoreme de topologie?”.¹² Istoria acestor întâlniri fundamentale este ea însăși o versiune a realității care o înnobilează. Devine, altfel spus, parte a unei *narațiuni identitare* în care matematicienii români precum Gheorghe Țițeica, Stere Ianuș și mai ales Dan Barbilian ilustrează un comportament etic plurifațetat, oricând raportabil, în mod exemplar, la conduita științifică de urmat și la angajarea pe calea descoperirii acelui cod, a acelei formule care să permită atingerea nivelului de maximă profunzime a structurii inteligibile a universului. Asemănătoare fulgurațiilor intuitive ale scriitorilor de geniu, intuițiile matematice ale lui Dan Barbilian, concretizate în spațiile care îi poartă numele, explică motivul pentru care, „Frecventată astfel, geometria e arta deschiderii ochilor.”¹³

Așadar, un nivel de semnificație pe care această *istorie* personală îl construiește se corelează unei întrebări fundamentale pentru întreaga gândire umană – ce se află la capătul ultimului calcul matematic posibil? Cu certitudine, ordinea ascunsă a lumii.

Matematicienilor români care au prezidat formarea intelectuală a lui Bogdan Suceavă li se adaugă cei de peste Atlantic, precum Bang-Yen Chen, sau cei din ale căror articole și studii memorialistul învață calea regală a căutării profunzimilor ultime, a structurii armonice a universului – aceea intuită și configurată liric de Eminescu, aproximată de gânditorii renașcențiști, de filosofi și de artiști din toate timpurile.

Secvențele următoare ale *Memoriilor* sunt jaloane ale unei traiectorii anume a gândirii matematice. Se regăsesc, aici, autori și opere selectate de Bogdan Suceavă pentru compatibilitatea lor cu propria sa gândire, pentru convergența semantică a acestora în raport cu impactul decisiv asupra gândirii logico – creative în genere și asupra gradului de aproximare, prin calcul matematic, a structurii armonice a universului. Bogdan Suceavă face, cu perseverență și minuțiozitate documentară, istoricul fiecărei opere, povestea vieții fiecărui matematician, neomițând intuițiile de geniu pe care le-a avut și erorile pe care le-a comis. Contextul care favorizează – sau nu – fiecare idee de geniu, felul în care aceasta s-a propagat și a produs efecte este cadrul care așează fiecare fragment de *istorie*

¹¹ *Ibidem*, p. 13.

¹² *Ibidem*, p. 14.

¹³ *Ibidem*, p. 19.

personalizată într-o fluiditate culturală, într-un *continuum* al minților de geniu ale umanității căreia, în acest mod, i se asigură o coerență superioară: „Cum arăta lumea lui Nicole Oresme? (...). Aceștia erau (autoflagelanții – n.a.), spune cronicarul, oameni care făceau penitență și se loveau cu bice din piele înnodată, cu țepi de fier. Treceau pe străzile orașelor cântând despre Sfânta Naștere și despre suferințele Domnului. Tot în perioada aceea, (...), au avut loc o serie de progromuri împotriva evreilor, în întreaga lume, cu excepția Avignonului și a domeniilor Bisericii aflate sub protecția Papei.”¹⁴; „Veacul lui Nicole Oresme nu a fost deloc, cel puțin în Franța, unul al meditațiilor și al studiului în singurătate. Dimpotrivă, a fost o perioadă istorică plină de tragedii. Dacă definiția curburii a fost gândită pentru prima dată în acele vremuri, atunci e una dintre cele mai mari surprize care ne vin din bibliotecă”.¹⁵

Atunci când vorbește despre sine, transformându-se în personaj al scriiturii, Bogdan Suveavă se situează cu inteligență în spațiul dublei enunțări ce caracterizează textele memorialistice. Constatările profesorului de matematică în ceea ce privește dinamica internă a unui curs de matematici superioare sunt completate de comentariile amplasate în prezentul enunțării. Acest decalaj temporal, vizibil, de altfel, în toate capitolele în care scriitorul îi livrează cititorului său (real și Model, deopotrivă) textul memorialistic, aduce, aici, nuanțe suplimentare ce conturează profilul scriptural al unui personaj ce vorbește în nume propriu, asimilabil, până la un punct, cu Bogdan Suceavă însuși: „Nu aveam nevoie de nimic care să poată fi privit de studenți drept o complicație artificială. Cursul meu trebuia să fie o poveste întreagă, care să includă tot conținutul logic și felul cum geometria antrenează intelectul pentru exercițiul raționamentelor formale”.¹⁶ Este vorba despre o viziune – și o versiune literaturizată – a matematicii. Despre povestea matematicii văzute ca secvență importantă din istoria culturală a omenirii, despre aventurile căreia se poate vorbi în termenii unei epopei (a)tipice, cu personaje și conflictele ei, cu numeroase *quêtes identitaires* relevante la nivel individual și general uman.

Tocmai de aceea, dincolo de noțiunile, definițiile și demonstrațiile matematice, fie și parțiale, repovestite pentru neofiți, istorisirea despre probleme de matematică și matematicieni se așează pe coordonatele unui Bildungsroman clasic prin exemplaritate și actual prin temă, instruind despre datele fundamentale ale spiritului omenesc: „Interesant e că descoperirea curbei izocrone pare să fi fost una dintre primele idei matematice care au declanșat o adevărată bătălie economică pentru realizarea unor produse comercializabile”.¹⁷

Predispoziția spre literaturizarea realității, adică spre reconfigurarea acesteia într-o versiune mult mai bună, determină, în *Memorii*, selecția exemplelor ilustrative. Iat-o, de pildă, pe geniala Sophie Germain: „Când am aflat mai multe despre Sophie Germain, am descoperit o personalitate fascinantă. Atât ca

¹⁴ *Ibidem*, p. 37.

¹⁵ *Ibidem*, p. 38.

¹⁶ *Ibidem*, p. 42.

¹⁷ *Ibidem*, p. 49.

matematician, cât și ca eseist, impresionează nu doar prin forța imaginației, ci și prin eleganța stilului, într-o combinație neașteptată de rigoare, virtuozitate și delicatețe”.¹⁸ Matematiciana se formează, și mai ales se descoperă, grație bibliotecii impresionante a tatălui. Din nou, biblioteca este cadrul ideal și instrumentul potrivit al construcției de sine. Iată-l și pe Gauss – „Gauss era atât de înzestrat, încât deși pe atunci nu existau poziții universitare de cercetare, în care cercetătorii să fie plătiți pentru informația pe care o creează, istoria vremii lui avea să-i inventeze un rol în care el își va manifesta strălucirea.”¹⁹ ca „primul matematician profesionist al vremurilor noastre.”²⁰ Lor li se adaugă mulți alții, precum și istoria „Gazetei matematice” – publicație specializată de mare impact asupra formării gândirii logice a tinerilor din spațiul românesc antedecembrist de cultură. Traversând toate aceste *istorii*, repovestite pentru uzul discipolilor de azi, se trasează, totodată, istoria unei idei și a unui concept matematic – curbura.

Personalitatea duală a lui Dan Barbilian, matematicianul și scriitorul, are un evident efect specular în raport cu personalitatea lui Bogdan Suceavă și cu profilul scriptural al protagonistului *Memoriilor*. Transformat în nucleu al *bibliotecii ideale*, Dan Barbilian codifică, așa cum o va face și Gheorghe Țițeica, „o întreagă viziune a unei epoci”, surprinzând, adică, prin gândirea sa complexă, „spiritul momentului”.²¹ În acest context, ca model de construct spiritual umanist proiectat în absolut, exprimând aspirația către un ideal de intelectual complet, Programul de la Erlangen stârnește nostalgii întemeiate: „Îmi e greu să cred că în vremurile noastre mai există viziuni care să cuprindă totodată viziunea filosofică a a Programului de la Erlangen, aspecte de teorie literară, noțiuni de fundamentele geometriei, analiză complexă și geometrie metrică. Iar Barbilian le vedea pe toate, nu am nicio îndoială asupra acestui lucru, cu un nivel de competență și creativitate pe care azi nu mai știu cine l-ar putea avea”.²² Revitalizarea acestui program se realizează demonstrativ – programatic de către memorialist, prin reunirea simbolică, sub semnul gândirii logice, exploratorii, și al creativității întemeietoare, a spațiilor matematice care poartă numele omului de știință și a poeziei barbiene: „Idei aparent disparate au avut în anii douăzeci ai veacului trecut un trunchi comun. Apoi, între domenii a apărut o frontieră greu de trecut. Viziunea universală din prima jumătate a veacului douăzeci se recompune azi numai cu semnificative eforturi”.²³

Astfel, *oscilația logaritmică* și *procedura de metrizare* a lui Dan Barbilian, explicate de Bogdan Suceavă pe înțelesul tuturor, se regăsesc în descrierea poetică a universului așa cum rezultă aceasta din poemele barbiene *Joc secund*, *Timbru*, *Grup*, *Înecatul* sau *Orbire*. Concret, dacă Dan Barbilian a construit un procedeu unificator în geometrie, căci oscilația logaritmică este un relevant *gest închis*,

¹⁸ *Ibidem*, p. 65.

¹⁹ *Ibidem*, p. 71.

²⁰ *Ibidem*.

²¹ *Ibidem*, p. 99.

²² *Ibidem*, p. 101.

²³ *Ibidem*, p. 104.

rezumativ, „Poemele din *Joc secund* nu sunt doar ermetice, ci au substanță precisă, au conținut, sunt despre un subiect precis: ele descriu o axiomatică ideală a lumii întregi.”²⁴

Comentând, în această ordine de idei, opinia lui Basarab Nicolescu, memorialistul identifică, în construcția matematică pe care o elaborează Dan Barbilian în domeniul geometriei, un concept care să conțină „caracteristici invariante ale lumii, ale realității”.²⁵ Următorul pas în elaborarea acestui construct unificator – dinamic de tip integrator – umanist, fundamentat în cadrul modernismului românesc din perioada interbelică și în întreaga cultură română, de către Ion Barbu, este conceptualizarea unui *nou umanism* pe baze poetice. În termenii poetului însuși, „Astfel, cercetarea matematică majoră primește o organizare și orientare învecinate cu aceea a funcțiunii poetice care, apropiind prin metaforă elemente disjuncte, desfășoară structura identică a universului sensibil. La fel, prin fundarea axiomatică sau grupal-teoretică, matematicile asimilează doctrinele diverse și slujesc scopului ridicat de a instrui de unitatea universului moral al conceptelor. În acest chip ele încetează de a mai fi o laborioasă barbarie, ci, participând la desăvârșirea figurii armonioase a lumii, devin umanismul cel nou”.²⁶ Iar poezia „apare drept o cale de cunoaștere, de cuprindere a esențialului, de eliminare a balastului, a ceea ce este tehnic, repetitiv, nenecesar, inutil, (...)”.²⁷

Memoriile din biblioteca ideală debutează cu chestiuni ce țin de domeniul matematicii și se încheie cu o profesiune de credință – cea a scriitorului Bogdan Suceavă. Este vorba, mai întâi, de o etică explicit asumată a actului de creație literară: „În poem, chiar și când scrii pe ton de glumă, nu îți vine să minți, nu vrei să aproximezi, nu vrei să-ți cauți scuze sau să accepți jumătăți de măsură. Concizia e parte a jocului.”²⁸ *Istoriile* din spațiul literar sunt similare celor din spațiul geometriei și necesită același efort creativ: „Cred că marele efort e să imaginezi la fiecare nouă istorie o soluție literară firească, naturală, dar distinctă, de o particularitate care să solicite cititorul, să-i dezvăluie un nou mod de comunicare, o nouă descoperire, o șarjă”.²⁹ Privit din acest unghi, capitolul final, *Codul secret – note pentru o mărturisire literară*, furnizează cheia optimă de intrare în textul *Memoriilor*, asumat ca act creativ – „Actul literar devenise pentru mine o bătaie pentru a sintetiza și a exprima esențialul, așa cum în matematică te străduiești în demonstrația unei teoreme de clasificare să obții completarea tuturor cazurilor. Îmi aleg personajele în așa fel încât ele să surprindă, prin simpla lor construcție literară, cheia unei lumi.”³⁰

Conjunția dintre matematică și literatură prezidează, astfel, un mod de a fi în lume așezat sub auspiciile unui umanism al zilelor noastre, ranforsat cultural prin

²⁴ *Ibidem*, p. 109.

²⁵ *Ibidem*, p. 113.

²⁶ *Ibidem*, p. 126.

²⁷ *Ibidem*, p. 126.

²⁸ *Ibidem*, p. 207.

²⁹ *Ibidem*, p. 208.

³⁰ *Ibidem*, p. 211.

puterea de a ajunge la esențe a ambelor acte creatoare ale gândirii omenești – gândirea logică a matematicianului și creativitatea scriitorului.

Bibliografie

Bogdan Suceavă, „Suntem măsurați în lume după felul în care ne facem meseria și meseria este măsura utilității noastre sociale” – interviu acordat Ramonei Iacobute, cu ocazia apariției volumului *Memorii din biblioteca ideală*, și publicat în *Ceașca de cultură*, disponibil la adresa

<http://ceascadecultura.ro/ServeArticol.aspx?idart=3681>

Între cifre și litere. Interviul cu Bogdan Suceavă, acordat de scriitor Renatei Orban și publicat, în iunie 2015, în revista „Echinox” – disponibil la adresa <https://revistaechinox.ro/2015/06/intre-cifre-si-litere-interviu-cu-bogdan-suceava/>

Bogdan Suceavă: „În literatură ajung să transpară mai-mult-decât-obsesiile, și anume traumele”, interviu acordat lui Cătălin Stanciu în decembrie 2022 și publicat în revista „Psyche” – disponibil la adresa <https://revistapsyche.ro/2022/12/06/bogdan-suceava-in-literatura-ajung-sa-transpara-mai-mult-decat-obsesiile-si-anume-traumele/>

„Am ales să trăiesc în Statele Unite pentru că îmi place să fiu liber într-o lume stabilă.” Interviul cu scriitorul Bogdan Suceavă disponibil la adresa <https://www.bookaholic.ro/am-ales-sa-traiesc-in-statele-unite-pentru-ca-mi-place-sa-fi-liber-intr-o-lume-stabila-interviu-cu-scriitorul-bogdan-suceava-2.html>

SIMION, Eugen, *Genurile biograficului*, vol. I, Editura Tracus Arte, București, 2019.

SUCEAVĂ, Bogdan, *Memorii din biblioteca ideală*, Polirom, 2013.